

Phenomenology of "Time-Life" in Ardabil Urban Society

Farhad Barandak*, Fereidoun Babaei Aghdam**

Hassan Mahmoudzadeh***

Abstract

The city has a meaningful and livable reality. Time for today's human-in-city does not have a similar and linear meaning, as it was achieved in modernity. This carrying of different meanings by citizens certainly has different effects in their everyday life in an internal correlation. The aim of the current research is the phenomenology of the everyday life of Ardabil citizens in accordance with their understanding of time. In this research, the trialectic schema of space production is used for the phenomenology of Ardabil urban society. It should be mentioned that the tri-term (future in the past as life in vertical proportion, future in linear routine as life in horizontal proportion, and rhythmic life as future in the present) illuminates the urban society of Ardabil. This everyday life of citizens in accordance with the internalized time allows the realization and emergence of life-worlds that make today's urban society a plurality in a meaningful unity.

Keywords: Ardabil, Phenomenology, Time, Everyday Life, City.

Introduction

On the one hand, the city has a meaningful and symbolic reality. The city creates a kind of temporal/spatial continuity that appears through meanings. Each of the urban

* PhD. in Geography and Urban Planning, University of Tabriz, Tabriz, Iran (Corresponding Author),
farhad.barandak@tabrizu.ac.ir

** Associate Professor of Geography and Urban Planning, University of Tabriz, Tabriz, Iran,
fbabei@tabrizu.ac.ir

*** Associate Professor of Geography and Urban Planning, University of Tabriz, Tabriz, Iran,
mahmoudzadeh@tabrizu.ac.ir

Date received: 26/08/2024, Date of acceptance: 22/12/2024

elements, including people, groups, relationships, spaces, objects, etc., can be considered as meaningful and interpretable signs that create more or less extensive semantic networks. On the other hand, the city is still a social reality. Here, the city is ultimately a result of the set of relationships between social actors, and therefore, there is a belief that the formation of urban spaces and relationships follows from these relationships.

Everyday life is considered the focal point of contemporary sociological analysis to understand the worlds of citizens. In the necessity of a new sociological understanding of everyday life, it is said that by developing critical knowledge about everyday life, we must go beyond the mere description of the problematic activities of social agents within specific social networks. With the intertwining of space and time and the existence of discrete components of time (past, present and future) like the timing of the modern era, we can have different representations of the concept of space-time in the city of Ardabil. Along with this space-time, the basic element that becomes important and necessary in the current era is everyday life. Just as the meaning (space-time) is different, life is also different. The city of Ardabil, with its contemporary geographic-sociological spaces, is suitable for the present phenomenological analysis as a lived urban place.

Materials & Methods

We consider the city of Ardabil as the context and Lefebvre's spatial trialectic theory as the text. With the conflict of man in the city, or in other words, the subject with the space, we reach the origin of the phenomenology of space production. Phenomenological reference points are also revealed in basic terms: the perceived, the conceived, and the lived. A reasonable epistemological starting point for understanding space is the position of the embodied subject. The production of space is inseparably related to the subject, at the same time it is irreducible to it.

Discussion & Result

Future in the past as life in vertical proportion

The word and concept of "if" is indicative of the conditional life of a kind of world in the city of Ardabil. The symbol of this life-world is the "root" of the tree. The root as the unconscious includes the past, present and future. Everyday life here is an order of behavior arising from a hierarchical process. Socio-economic structure and production is the result of what employers offer.

Future in linear routine as life in horizontal proportion

Modern thought always promotes linear time. A past that is no more; the future that will come. In this life-world, man and the present time are assumed to be like a tree trunk, which grows to a certain radius every year. Employers use all their efforts to accumulate profit from space-time. Social rules, after trying to represent the so-called realistic terms, ignore all the surrounding conditions and turn society into a neutral and determinable element.

Rhythmic life as future in the present

The future in this life-world is nothing but what is happening now. Under the existence of social space, everyday life finds a collective result. This is different from the repetition and length of life and is something "other". The sum of people and the sum of effective social forces in everyday life are organized under the social atmosphere. In this situation, the society is not only using the mirror to see its situation, but it is putting it in front of the government and the state economy to see itself. The meaning of daily life will be nothing but the reflection of social light (in terms of visual sense) and pleasant musical weight (in terms of hearing sense).

Conclusion

This everyday life of citizens in accordance with the internalized time allows the realization and emergence of life-worlds that make today's urban society a plurality in a meaningful unity. The present research has analyzed these life-worlds by internalizing the meaning of time and life of citizens. In these life-worlds, the urban society of Ardabil as a whole contains a triple schema of life-time.

The vertical life-world: the domain of the environment. Here, the citizen of Ardabil is found as an object, passive. The horizontal life-world: is an arena of modernist representation. The citizen of Ardabil emerges who thinks and retrieves and represents the environment in his mind. Rhythmic life-world: is a space that distributes power (representation) in a network. Rhythm occurs in space and space finds its true meaning. All places are present here and everything comes together here: subjectivity and objectivity, abstract and concrete, real and imaginary, knowable and unthinkable, repetitive and differential, structure and agency, mind and body, conscious and unconscious, everyday life and endless history.

Bibliography

- Crag, Mike (2005). Time: Space. In: Cloke, Paul & Johnston, Ron (Eds), *Spaces of Geographical Thought. Deconstructing Human Geography's Binaries*, London: Sage Publications.
- Fakouhi, Naser (2011). *Urban Anthropology*, Tehran: Ney Publishing. [In Persian].
- Foucault, Michel (1984). *Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias*, Translated by Miskowiec, J. *Architecture /Mouvement/ Continuité*. 1-9.
- Kinkaid, Eden (2020). Re-encountering Lefebvre: Toward a critical phenomenology of social space, *EPD: Society and Space*, 38(1): 167–186. <https://doi.org/10.1177/0263775819854765>
- Lajevardi, Halle (2005). Theories of everyday life, *Social Science Letter*, 26: 123-140. [In Persian].
- Lefebvre, Henri (2014). *The Critique of Everyday Life: The One-Volume Edition*, London: Verso.
- Lefebvre, Henri (2016) *The Production of Space*, translated by Mahmoud Abdullahzadeh, Tehran: Tehran Studies and Planning Press. [In Persian].
- Meyer, Kurt (2008). Rhythms, Streets, Cities. in: Goonewardena, Kanishka., Kipfer, Stefan., Milgrom, Richard & Schmid, Christian (Eds). *Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre*, New York: Routledge.
- Navali, Mahmoud (1992). Different human fields and existential psychoanalysis, *Isfahan University research journal*, 4: 61-39. [In Persian].
- Roe, E.J (2009). Human-Nonhuman, *International Encyclopedia of Human Geography*, 251-257. <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00702-1>
- Schmid, Christian (2008). Henri Lefebvre's theory of the production of space: towards a three-dimensional dialectic. in: Goonewardena, Kanishka., Kipfer, Stefan., Milgrom, Richard & Schmid, Christian (Eds). *Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre*, New York: Routledge.
- Sheringham, Michael (2006). *Everyday Life: Theories and Practices from Surrealism to the Present*, Oxford: Oxford University Press.
- Soja, Edward (1989). *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London: Verso.
- www.artostanha.ir
- www.kanoonnews.ir

پدیدارشناسی "زمان-زیست" در جامعه شهری اردبیل

فرهاد برندک*

فریدون بابایی‌اقدم**، حسن محمودزاده***

چکیده

شهر واقعیتی معنایی و زیستی دارد. زمان برای انسان-در-شهر امروزین معنای یکسان و خطی صرف، همچون آن‌چیزی که در مدرنیته بدان رسیده می‌شد، ندارد. این حمل معنای مختلف توسط شهروندان مسلماً در زیست روزمره آن‌ها در یک هم‌بستگی درونی، جلوه‌های متفاوتی دارد. هدف پژوهش حاضر پدیدارشناسی زیست روزمره شهروندان اردبیلی در تطابق با فهم‌شان از زمان است. در این تحقیق از طرح تریالکتیکی تولید فضا برای پدیدارشناسی جامعه شهری اردبیل بهره برده می‌شود. گفتنی‌ست تزیهای سه‌گانه آینده در گذشته به مثابه زیست در تناسب عمودی، آینده در روال خطی به مثابه زیست در تناسب افقی، و زیست ریتمیک به مثابه آینده در حال، جامعه شهری اردبیل را روشن می‌سازند. این زیست‌روزمره شهروندان متناسب با زمان درونی‌شده امکان تحقق و بروز زیست‌جهان‌هایی را می‌دهد که جامعه شهری امروزی را دچار تکثر در وحدت معنایی کرده است.

کلیدواژه‌ها: اردبیل، پدیدارشناسی، زمان، زیست روزمره، شهر.

* دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)،
farhad.barandak@tabrizu.ac.ir

** دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران،
fbabei@tabrizu.ac.ir

*** دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران،
mahmoudzadeh@tabrizu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۲

۱. مقدمه

شهر از یک سو، واقعیتی معنایی و نمادین دارد. شهر نوعی پیوستگی زمانی/مکانی به وجود می‌آورد که از خلال معانی تبلور می‌یابد. هر یک از عناصر شهری اعم از انسان‌ها، گروه‌ها، رابطه‌ها، فضاها، اشیاء و نظایر آنها می‌توانند به مثابه نشانه‌هایی معنادار و قابل تفسیر در نظر گرفته شوند که شبکه‌های معنایی کمابیش گسترده‌ای را می‌سازند. انسان‌ها درون این شبکه‌ها به حیات اجتماعی خود ادامه می‌دهند و همانگونه که خود به مثابه نشانه تفسیر می‌شوند، سایر نشانه‌ها را نیز تفسیر می‌کنند و بر اساس این کنش‌های نمادین است که می‌توانند حضور خویش را در شهر احساس و به یک معنی خود را در شهر هدایت کنند (فکوهی، ۱۳۹۰؛ ۳۳). از سوی دیگر، شهر همچنان واقعیت اجتماعی است. در اینجا شهر در نهایت حاصلی است از مجموعه روابط میان بازیگران اجتماعی و بنابراین، این باور وجود دارد که شکل‌گیری فضاها و روابط شهری از این روابط تبعیت می‌کند (فکوهی، ۱۳۹۰؛ ۳۴).

زیست روزمره نقطه کانونی تحلیل جامعه‌شناختی معاصر برای درک جهان‌های شهروندان تلقی می‌گردد. در ضرورت فهم جدید جامعه‌شناختی از زیست روزمره گفته می‌شود که با بسط و گسترش معرفت انتقادی درباره زندگی روزمره، ما باید از توصیف صرف فعالیت‌های پروبلماتیک عاملان اجتماعی در درون شبکه‌های اجتماعی خاص فراتر رویم. زندگی روزمره را نمی‌توان به عنوان چیزی "خودجوش" فهمید. زیرا که ناگزیریم آن را به شیوه‌ای تحلیلی به تحولات اجتماعی - اقتصادی گسترده‌تر مربوط سازیم. ما نمی‌توانیم به توصیف سطحی کنش‌های اجتماعی معمولی و انواع آگاهی‌های مربوط به آن بسنده کنیم، زیرا که اگر این کار را بکنیم در سطح آنچه "امر شبه انضمامی" نامیده می‌شود باقی می‌مانیم (گاردینر، ۲۰۰۰ به نقل از لاجوردی، ۱۳۸۴؛ ۱۲۷).

با درهم‌تنیدگی فضا و زمان و وجود اجزای گسسته زمان (گذشته، حال و آینده) همانند زمان‌بندی عصر مدرن، می‌توان بازنمایی‌های متفاوتی از مفهوم فضا-زمان در شهر اردبیل داشت. اما در کنار این فضا-زمان، عنصر اساسی‌ای که در عصر حاضر اهمیت و ضرورت می‌یابد زیست روزمره است. همان‌گونه که معنا (فضا-زمان) متفاوت است زیست نیز تفاوت دارد. زمان برای انسان-در-شهر امروزین معنای یکسان و خطی صرف، همچون آن‌چیزی که در مدرنیته بدان رسیده می‌شد، ندارد. این حمل معنای مختلف توسط شهروندان مسلماً در زیست (روزمره) آن‌ها در یک هم‌بستگی درونی، جلوه‌های متفاوتی

دارد. مسئله ما در این جا این است که معنایی که شهروندان در زمان و زیست خود حمل می‌کنند چیست؟ شهر اردبیل با دارا بودن فضاهای جغرافیایی-جامعه‌شناختی معاصر به مثابه مکان شهری زیسته مناسب برای تحلیل پدیدارشناسانه حاضر است. ما شهر اردبیل را به عنوان زمینه و نظریه تریالکتیک فضایی لوفور را به عنوان متن تحقیق ملحوظ می‌داریم.

۲. زمان و زندگی رومزه

انسان در رابطه با زمان ارتباط درونی و به طبع متفاوتی برقرار می‌کند. معمولاً در طول مسیر فرهنگ انسانی، تعاریفی از انسان داده شده که هیچ‌کدام جامع تمام ساحت‌های انسانی نبوده‌اند. در قرن هیجدهم و اوایل قرن نوزدهم میلادی، انسان به صورت موجودی متعقل تصویر می‌شد که به عقلانیت خویش آگاهی داشت و آزاد بود که در هر چیزی راه‌های مختلف را بسنجد و هر کدام را خواست برگزیند. فروید و مارکس چنین تصویری را پنداری نادرست می‌دانستند و حاضر به قبول آن نبودند و می‌خواستند بگویند که انسان‌ها تنها با عقل رفتار نمی‌کنند. فلسفه‌ها و مکاتب قرن بیستم میلادی از طرفی با توجه به ظهور فلاسفه معتقد به تحول و تغییر و تکامل و از طرف دیگر با ظهور فلاسفه معتقد به اصالت وجود خاص انسانی، که انسان را قادر به ایجاد و ابداع سرنوشت و خلق ارزش‌های تازه می‌دانند، نظراتی را درباب شناخت انسان بیان داشته‌اند که ساحت‌های مختلف انسانی را بیشتر مورد توجه قرار دهند و علی‌الظاهر انسان از قالب "حیوان ناطق" یعنی حیوانی که عاقل است رها شده و قالبی پیشنهاد شده است که بیشتر بی‌قالبی است. گفتنی‌ست روش‌هایی که تنها انسان را با توجه به معیار یک ساحت تبیین و تفسیر می‌نمایند، خودبخود ناتوان مانده و تلاش‌هایشان به سستی می‌گراید. هرکدام از ساحت‌های انسانی در زمان قرار دارد. نزد اصحاب روانکاوی فروید و پیرو اصالت تاریخ، زمان حال و زمان آینده در گرو گذشته هستند و حاکمیت سیطره ضمیر ناخودآگاه سازنده احوال فعلی انسان است. در فلسفه اگزیستانسیالیسم، انسان در جهان و در میان موقعیت خاص خود قرار دارد و هر لحظه نسبت تازه‌ای با جهان پیدا می‌کند و وجود انسان به سوی آینده گشوده می‌شود (نوالی، ۱۳۷۱؛ ۴۱).

توصیف پدیدارشناسان به ما آموخته‌اند که ما در یک فضای همگن و خالی زندگی نمی‌کنیم... فضایی که در آن زندگی می‌کنیم، ما را از خود بیرون می‌کشد، که در آن فرسایش زندگی، زمان و تاریخ ما رخ می‌دهد، فضایی که به ما پنجه می‌زند و می‌خندد... ما

در نوعی خلاء زندگی نمی‌کنیم، که در داخل آن می‌توانیم افراد و چیزهایی را جای دهیم. ما در فضای خالی زندگی نمی‌کنیم که می‌تواند با سایه‌های مختلف نور رنگ شود، ما در داخل مجموعه‌ای از روابط زندگی می‌کنیم (3-2; Foucault, 1984). گفته می‌شود که توجه تقابل‌گونه فضا با زمان موجب می‌شود که یکی از فضا یا زمان ثابت نگه داشته شود، بنابراین بینش‌های نسبتاً تحریف‌شده‌ای از زمان و فضا تولید می‌شود (217; Crang, 2005). توجه جدی به مقوله فضا، نیازمند ساخت‌شکنی و بازسازی تفکر و تحلیل انتقادی در هر سطح تجربیدی است (7; Soja, 1989). زیربنای این بازاندیشی انتقادی، تفکر رابطه‌ای است؛ یا آنچه را که می‌توان یک هستی‌شناسی رابطه‌ای نامید (251; Roe, 2009). از آن برای درک جهان به عنوان تولید مجموعه‌ای از روابط استفاده می‌شود. پژواک این اندیشه در تولید فضای شهری لوفور به صورت تریالکتیکی (فضای مادی، بازنمایی فضایی و فضاهای بازنمایی) است که در آن زندگی روزمره به عنوان یک "دیگری" مهم آشکار می‌شود.

به عنوان مقدمه‌ای برای جستجوی یک تعریف، لوفور، با به کارگیری یکی از طرح‌های سبک‌شناختی خود، یک جلسه پرسش و پاسخ خیالی را با مجموعه‌ای از مخالفانی که مفهوم زندگی روزمره را رد می‌کنند یا علاقه به مطالعه آن دارند را ترتیب می‌دهد. نسبت به نسبی‌گرایی فهم رایج که روزمره را چیزی بیش از یک جنبه ارگانیک اساسی از وجود - که بر حسب شرایط محلی متفاوت است - نمی‌داند، لوفور پاسخ می‌دهد که امر روزمره در واقع محدود به جنبه‌های پست و حقیرانه زندگی نیست، بلکه بررسی دقیق آن مستلزم کشف "احتمالات تحقق‌نیافته" است. امر روزمره، مکان و زمانی است که اسیر فعالیت‌های تخصصی و تقسیم‌بندی شده نمی‌شود (145; Sheringham, 2006).

زندگی روزمره بُعدی از واقعیت انسانی است که به درک تاریخی تقلیل‌ناپذیر است. برای اگزستانسیالیستی که امر روزمره را قلمرو عدم اصالت می‌داند، لوفور اذعان می‌کند که امر روزمره شیوه‌ای از تجربه زیسته است؛ بیشتر فضایی را تعریف می‌کند که اصیل و غیراصیل در آن ادغام می‌شوند. برای لوفور، فلسفه باید چالش بیان این واقعیت غیرقابل درک و پرمعنا، روزمرگی، را به زبان بیاورد - حتی اگر این به معنای استفاده از پدیدارشناسی باشد که مدت‌ها در محافل مارکسیستی به مثابه امر غیرسیاسی بی‌اعتبار تلقی می‌شد (145; Sheringham, 2006). لوفور در پی آن است که تعریفی از «زندگی روزمره» را

شرح دهد.

زندگی روزمره چگونه باید تعریف شود؟ از هر طرف، از هر جهت، ما را محاصره کرده و بمباران می‌کند. ما در آن هستیم و خارج از آن. هیچ فعالیت به اصطلاح «عالی» را نمی‌توان به آن نسبت داد، اما هیچ کدام مستقل از آن نیست. این فعالیت‌ها متولد می‌شوند، رشد می‌کنند و ظهور می‌کنند؛ هیچ یک نمی‌تواند به خودی خود شکل و وضوحی پیدا کند و از زمین ذاتی خود دور شود (Lefebvre, 2014).

در اینجا واقعی‌ترین جنبش‌های دیالکتیکی حضور دارند: نیاز و میل، ژوئی‌سانس (jouissance) یا لذت منتهی به درد و کمبود، سیری و محرومیت ... عنصر تکرار، به معنای مکانیکی، عناصر خلاق و خلق شده در روزمرگی در یک چرخه‌ی بی‌پایان بازتولید درهم می‌آمیزند (Sheringham, 2006; 146). زندگی روزمره «جایی که همه چیز اتفاق می‌افتد» نیست. سطحی از واقعیت است که با حرکت مشخص می‌شود تا ثبات. امر روزمره به واسطه پیوندهایی که با رشد، تغییر و احتمال دارد، سطحی از حرکات دیالکتیکی است که در واقعیت انضمامی انسانی، یعنی روزمرگی، نهادینه است. با استفاده از استعاره‌های فضایی، لوفور آن را به عنوان حوزه‌ای از مرزبندی و پیوستگی بین آزادی و محدودیت نشان می‌دهد (Sheringham, 2006; 147).

یکی از تقابل‌هایی که در این حوزه انجام می‌شود، بین دو نوع زمان است: زمان چرخه‌ای که طبیعی، انضمامی و تابع عقل نیست، و زمان خطی که انتزاعی، عقلانی، آموخته‌شده و غیرطبیعی است. از نظر لوفور، یک پروژه اصلی در نقد زندگی روزمره این است که نشان دهد چگونه «زمان‌مندی‌های ریتمیک» در زمان خطی جامعه صنعتی مدرن زیست می‌کنند و اینکه چگونه تعامل این دو نوع زمان باعث ایجاد اختلالاتی می‌شود که پس از شناسایی، می‌تواند به دگردیسی روزمرگی منجر شود (Sheringham, 2006; 148).

زندگی روزمره از پیوندهای بین زمان‌ها و فرآیندهای چرخه‌ای و زمان‌ها و فرآیندهای خطی ناشی می‌شود - یعنی بین دو روش بسیار متفاوت از حالت تکرارشونده. بسیاری از فعالیت‌های قاعده‌مند - برای مثال، توالی حالت‌های تولیدی یا رویه‌های اجتماعی - به وضوح خطی هستند. در زندگی روزمره کنونی، امر ریتمیک بهم ریخته و توسط خطی سرکوب می‌شود. اما امر ریتمیک نمی‌تواند ناپدید شود؛ تکرارشونده را نمی‌توان به نتایج یک خطی ترکیبی، پیش ساخته و تحمیلی تقلیل داد. اگرچه چنین گرایشی در دنیای مدرن وجود دارد، زندگی روزمره را نمی‌توان منحصراً مطابق با خطی بودن عملکردی تصور کرد. به همین ترتیب، امر کیفی نمی‌تواند به طور کامل در امر کمی ناپدید شود. زندگی روزمره

پدیدارشناسی "زمان-زیست" در جامعه شهری اردبیل (فرهاد برندک و دیگران) ۴۷۹

می‌کند. این مفهوم فلسفی پیشنهاد لوفور است که دیالکتیک را می‌توان به «تریالکتیک» گسترش داد، که در آن موقعیتی برای «دیگربودگی» در ماتریالیسم دیالکتیکی باز می‌شود (Shields, 1999; 119- 120).

این شکل سه‌گانه مانند سیستم هگلی به سنتز ختم نمی‌شود. این شکل، سه لحظه را که از یکدیگر جدا مانده‌اند را به هم پیوند می‌دهد بدون اینکه آنها را به یک سنتز واحد گره بزند - سه لحظه‌ای که در «تعامل»، «تضاد» یا «اتحاد» با یکدیگر وجود دارند. بنابراین سه ترم یا لحظه اهمیت یکسانی دارند و هر کدام وضع مشابهی را در رابطه با دوتای دیگر به خود اختصاص می‌دهند. او این دیالکتیک سه‌گانه را با نمونه‌های پیشینی خود، دیالکتیک هگلی و دیالکتیک مارکسی مقایسه می‌کند. به عقیده لوفور، سه‌گانه هگلی «تز - آنتی تز - سنتز» که ادعا می‌شود فرآیند تبدیل "شدن" را تفسیر می‌کند، یک توهم است زیرا فقط یک بازنمایی را ارائه می‌کند. در مقابل، سه‌گانه مارکسیستی «ایجاب - نفی - نفی نفی» مدعی شد که فرآیند تبدیل "شدن" را ایجاد می‌کند، اما در انجام این ادعای جاه‌طلبانه ناکام است. به نظر می‌رسد که تاریخ آنقدر پرتگاه‌ها، شگفتی‌ها و شکاف‌های پر نشدنی وجود نداشته است؛ [در حالی که] دوراهی‌ها، عقب‌گردها و انحراف‌هایی وجود داشته که این دیالکتیک نمی‌توانست آن را درک کند. در مقابل، لوفور نسخه خود را از دیالکتیک، "تریالکتیک"، که تحلیل سه‌ارزشی است، ارائه می‌کند. سه لحظه با ارزش برابر را ارائه می‌دهد که در روابط مختلف و حرکات پیچیده با یکدیگر مرتبط هستند که اکنون یکی، دیگری در برابر نفی یکی یا دیگری غلبه دارد. نهایتاً می‌شود گفت همیشه دیگری وجود دارد (Schmid, 2008: 33-34).

در اینجا پدیدارشناسی کجا قرار می‌گیرد؟ گفتنی‌ست متن اجتماعی، مجموعه‌ای از سیستم‌های دلالتی در سطوح مختلف است؛ ما به‌طور غیرعقلانی و عاطفی در زندگی روزمره با آن مواجه می‌شویم و در آن هم تماشاگر و هم بازیگر هستیم. برای لوفور، شهر، به ویژه خیابان‌های شهر، به مرکز زندگی روزمره در بُعد اجتماعی تبدیل شده است. خیابان ... نشان‌دهنده روزمرگی در زندگی اجتماعی ماست. از آنجایی که خیابان "مکان گذر"، محل تغییر، تعامل، گردش و ارتباط است، فضایی اساساً تئاتری/در خور تماشا، بازتاب‌دهنده جنبه‌های درونی و بیرونی زندگی است. به عنوان شرکت‌کنندگان در متن اجتماعی، رابطه ما با صحنه خیابان رابطه "خواننده" است که در این مورد با حالت چهره، لباس، سبک زندگی، اشیاءها مواجه می‌شود - "صحنه‌ی" خیابان، نشانه‌شناسی‌های متعددی

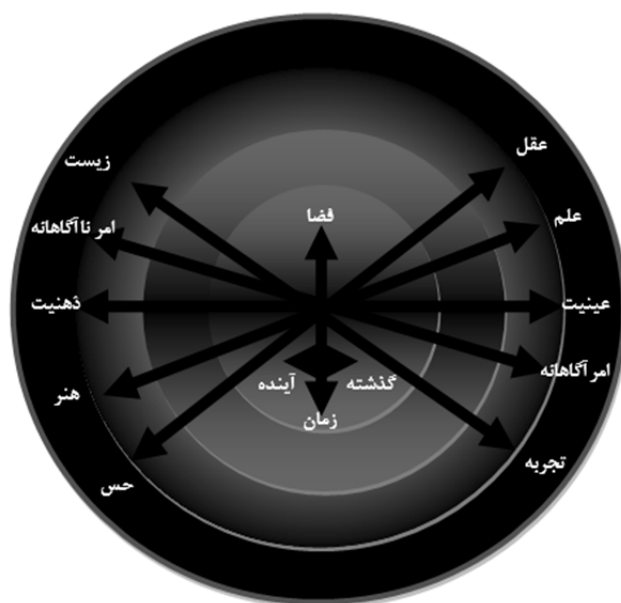
را دربرمی‌گیرد (Sheringham, 2006; 156). با درگیری انسان در شهر، یا به عبارت دیگر سوژه با فضا به خاستگاه پدیدارشناسی تولید فضا می‌رسیم. نقاط مرجع پدیدارشناختی نیز در اصطلاحات اساسی آشکار می‌شود: ادراک شده، تصور شده، و زیسته (Schmid, 2008; 37). اشمید می‌نویسد: ادراک یک مفهوم اصلی پدیدارشناسی است. یک سوژه چگونه یک تصویر، یک منظره، یک بنای تاریخی را درک می‌کند؟ واضح است که ادراک به سوژه بستگی دارد: یک دهقان «مناظر خود» را به همان شکلی که یک شهرنشین از پیاده روی در آنجا لذت می‌برد، نمی‌بیند. با این وجود، نگرش لوفور نسبت به نسخه پدیدارشناختی ادراک کاملاً شکاکانه است. بنابراین، او آن را با مفهوم پراکتیس فضایی ترکیب می‌کند تا نشان دهد که ادراک نه تنها در ذهن اتفاق می‌افتد، بلکه مبتنی بر یک مادیت تولیدشده و انضمامی است. همچنین، مفهوم "زیسته" نیز یک نقطه مرجع پدیدارشناسانه را آشکار می‌کند. امر "زیسته" را نمی‌توان از نظر تاریخی بدون امر "تصورشده" درک کرد (Schmid, 2008; 38). برای لوفور -همچنان‌که برای مرلوپونتی این چنین است-، تنها نقطه شروع معرفت‌شناختی معقول برای فهم فضا، موقعیت سوژه‌ی بدنمندشده است. تولید فضا به طور جدایی‌ناپذیری با سوژه مرتبط است، در عین حال به آن تقلیل‌ناپذیر است (Kinkaid, 2020; 173). ما فقط از طریق واقعیت بدنمند خود می‌توانیم فضا را درک کنیم. فضا را نمی‌توان با دوگانگی سوژه/ابژه یا ذهن/بدن درک کرد؛ در واقع، لوفور و مرلوپونتی دوگانگی سوژه-ابژه را زیر سؤال می‌برند و در عوض یک هستی‌شناسی رابطه‌ای از فضا را پیشنهاد می‌کنند (Schmid, 2008; 174). همانطور که کینکید اشاره می‌کند، برای درک مفهوم رابطه‌ای فضا از نظر لوفور، باید از سوژه بدنمند شروع کنیم (Schmid, 2008; 174). برای لوفور، بدن، موقعیت کلیدی در تولید فضا است: کل فضای (اجتماعی) از بدن ناشی می‌شود (لوفور، ۱۳۹۵؛ ۴۸۲). در یک مورد رابطه‌ای، بدن‌ها، با دیگری‌ها، فضا تولید می‌کنند: فضا (فضای من) اول از همه بدن من است و سپس همزاد بدن من یا "دیگری"، آینه-تصویر یا سایه آن است (لوفور، ۱۳۹۵؛ ۲۳۵).

۴. فضای خوانش شهر و روش تحلیل داده‌ها

تحقیق حاضر در ماهیت خود پساساختارگرایانه و در طرح تریالکتیکی عمل می‌کند. عقل با حس، عینیت با ذهنیت، فضا با زمان، روش علمی با روح هنری، آینده با گذشته، تجربه با

پدیدارشناسی "زمان-زیست" در جامعه شهری اردبیل (فرهاد برندک و دیگران) ۴۸۱

زیست درهم تنیده شده‌اند. جداسازی این دوگانه‌ها و امکان برتری یکی بر دیگری ناممکن می‌نماید.

شکل ۱. فضای خوانش شهر

ما پدیدارشناسی را هم به عنوان فلسفه و هم به عنوان روش پژوهش فرض داشته‌ایم. با این حال، آن چیزی که مشخصه تحقیق حاضر می‌باشد پدیدارشناسی زبان‌شناسانه و تاکید بر ساخت‌شکنی به معنای دریدایی مورد نظر می‌باشد. ما دوگانه‌های برخواسته از تفکر مدرنیستی را با ساخت‌شکنی به سه‌گانه‌هایی بدل می‌سازیم که اعتبار پسامدرنیستی به تحقیق می‌بخشد.

۱.۴ جمع‌آوری داده‌ها

داده‌های کیفی مقاله حاضر را انواع مختلفی از مراجع صورت می‌بخشد. یکی از زمینه‌ای‌ترین این مراجع، زیست در شهر اردبیل می‌باشد که همواره داده‌هایی نزد پژوهشگر مورد یافت می‌گرداند که ناآگاهانه و آگاهانه مورد استعمال قرار می‌گیرد. زیست پژوهشگر در رابطه ساخت‌شکسته با زیست روزمره و تجربه روزمره شهروندان قرار دارد. یکی از

آثاری که برای ما در استخراج این تجربه زیسته نقش نیابتی ایفا می‌کند عکس و نقاشی از شهروندان اردبیلی است که متناسب با تفسیر موضوعی مورد استفاده قرار می‌گیرند. در کنار این زیست‌ها، مصاحبه در راستای اشباع داده‌ای-زبانی با تعداد ۳۵ نفر از شهروندان اردبیلی برای تحلیل حاضر گرد آورده شده است.

۵. تحلیل یافته‌ها

۱.۵ آینده در گذشته به مثابه زیست در تناسب عمودی

گفته‌های زیر نمونه‌هایی از بیانات شهروندان اردبیلی است که برداشت آنها از زمان را بازگو می‌کند:

- مگر می‌شودای کاش و "اگر" های گذشته را از یاد برد.
 - متاسفانه یا خوشبختانه گذشته به آینده گره خورده. بعضی اوقات تصمیمات اشتباه‌مون رو نمی‌شه در آینده تصحیح کرد و یک حس پشیمونی باهامون انگار می‌مونه.
 - آینده رو می‌شه ساخت البته "اگه" آدم‌هایی که تو زندگی‌ات هستن مانع هدف‌ن نشن، مانع چیزهایی که می‌تونه باعث بشه آدم احساس خوشبختی کنه رو ازت بگیرن چیزهایی که فکر می‌کنی تو رو به آینده و هدفی که داری نزدیک می‌کنه. انسان می‌تونه با ارادش همه چی رو تغییر بده "اگه" امید به زندگی داشته باشه.
- این بیانات، نوعی نگاه را ترسیم می‌کنند که در آن، آینده در گذشته ساخته و پرداخته می‌شود. واژه و مفهوم "اگر"، گویای زیستِ شرطی دست‌کم یک نوع جهان در شهر اردبیل است. به لحاظ کارکردی و نقش فایده‌گرایانه‌ی امر گذشته نیز است که آینده در گذشته قرار داده می‌شود. نماد این زیست-جهان، "ریشه"ی درخت است. ریشه به عنوان ناخودآگاه، دربردارنده‌ی گذشته، حال و آینده است.

شکل ۲. آینده در زمان گذشته

دولت تحت تاثیر عامل رانتیر و نفتی، زمانی که قدرت بلامنازعه خلق و توزیع ثروت جامعه را به دست دارد با کنترل جریان کالا، پول، اطلاعات و چه بسا قدرت، قواعدی را شکل می‌بخشد که سلسله‌مراتبی است. افراد یا گروه‌هایی که در این نظم سلسله‌مراتبی از شرایط اقتصادی، سرمایه‌ی موجود در روابط اجتماعی و جایگاه اداری-حقوقی هر چه بالاتری قرار بگیرند در بازنمایی قدرت خود موفق عمل می‌کنند. انسان یا در تعبیر جامعه‌شناختی، اجتماع در این وضع، آینه‌ای برای مشاهده خود روبرویشان ندارند. آینه‌ای که به عنوان یک ابزار مادی، روح و انتزاع خلق می‌کند. زمانی که شهروند اردبیلی، دلیل عدم حضور خود در فضای اجتماعی شهر را "راحت نبودن در زیر نگاه‌های مردم" عنوان می‌کند، به همین قواعد سلسله‌مراتبی اشاره می‌دارد که خود را نه در پهنای کسی مثل خود که در عمق و طولی از افراد پیدا می‌کند.

زیست‌روزمره در اینجا، چیزی نخواهد بود مگر نظم‌ی از رفتار که برخاسته از فرآیند سلسله‌مراتبی است. همان‌طور که از نقاشی زیر برداشت می‌شود، ساختار و تولید اقتصادی-اجتماعی، پیامد آن چیزی است که صاحبان کار عرضه می‌کنند. صاحبان کار، مالکان جامعه و فضای تجربه بوده و کارگران، پیروان و مطیع اوامر و معناهای تولید شده از سوی صاحبان کار هستند. مردان، صاحبان خانه و حاکمان جهان زیسته و زنان، پیرو مردان هستند.

«ساینا حمیدیان»
مرکز شماره ۳ کانون اردبیل

شکل ۳. نقاشی نوجوان اردبیلی

منبع: www.kanoonnews.ir

۲.۵ آینده در روال خطی به مثابه زیست در تناسب افقی

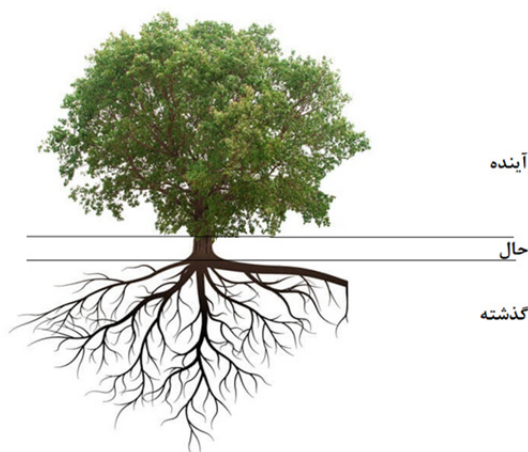
در مقابل برداشت گذشته‌محور از آینده، گفتارهای زیر از شهروندان اردبیلی، زمان را در روال خطی قرار می‌دهد:

- آینده با مشاهده رویدادهای گذشته و در کنار حال تعیین می‌شود و در حقیقت ثمره‌ی گذشته و حال، آینده است.

- شرایط و وضعی که در آینده پیش خواهد آمد بستگی به حرکت و نوع زندگی امروز بشر دارد. البته برخی از آیتم‌های این چگونگی خارج از حیطه اختیار نوع بشر می‌باشد. آینده خواهد آمد.

- آینده آمدنی است ولی به کمک ساخت آن.

اندیشه‌ی مدرن همواره مروج زمان خطی‌ست. گذشته‌ای که دیگر نیست؛ آینده‌ای که خواهد آمد و حالی که هست. در این زیست-جهان، انسان و زمان حال به مثابه‌ی یک تنه‌ی درخت، که سالیانه به مقدار یک شعاع معین رشد می‌کند، فرض می‌شود. زمان آینده در این نگرش همواره غایب است، نامشخص و مبهم است و گویی خواهد آمد؛ اما هیچ وقت فرا نمی‌رسد.

شکل ۴. آینده در روال خطی

جدایی "تنه از ریشه و شاخ و برگ" و "انسان از گذشته و آینده" است که موجب می‌شود انسان در زیست خود به بازاندیشی برسد.

در عرصه اجتماعی-سیاسی مدرنیسم، آزادی تحت ابزار قانون، سعی در تغییر نظم عمودی به نظم افقی زندگی روزمره دارد. یک امر انتزاعی (قانون) بدون فهم وجودی انسان‌هایی که فضازیستی متفاوتی را تجربه می‌کند بر وی حاکم می‌شود. اما خود انسان یا اجتماع شرایط متفاوتی را نسبت به آنچه پیشتر در مورد زیست با تناسب عمودی گفته شد تجربه می‌کنند. انسان آینده‌ای برای مشاهده‌ی خود دارد که از یک‌سو می‌تواند شباهت و یکپارچگی خود را با هم‌نوعش به وضوح مشاهده نماید و از سوی دیگر تفاوت عینی‌ای که وی با هم‌نوعش دارد پدیدار می‌شود.

تمام روابط انسانی و روابط اقتصادی، در نظمی خودساخته بازتعریف می‌شود. زمان به صورت خطی، اجتماع را ملزم به انجام فعالیت روزمره و کار به مثابه یک ساعت می‌گرداند. تقسیم کار جدید نیازمند همکاری با تناسب خطی است. صاحبان کار تمام تلاش خود را از فضا-زمان در جهت انباشت سود می‌کنند. کارگران می‌آموزند که به شیوه‌ای خطی و خنثی نسبت به فضا-زمان بیان‌دیشند و عمل کنند. در این وضعیت است که زیست روزمره، در مقابل خود، سودجویی، خشم، نزاع و بیگانگی می‌بیند. زیست‌روزمره‌ای که در ماهیت چیزی مگر تکرار نخواهد بود.

قواعد اجتماعی در پی تلاش برای بازنمایی به اصطلاح واقع‌گرایانه، تمام شرایط پیرامونی را نادیده و اجتماع را به عنصر خشتی و تعیین‌پذیر بدل می‌سازد. این در حالی‌ست که حتی برداشت مستقیم و بی‌واسطه از محیط پیرامون خود، همانند عکاسی نمی‌تواند در آنچه مقصود بی‌پایان فضای (اجتماعی) است بقولاند. نظیر عکس زیر از یک زن (از عکاس اردبیلی؛ ترانه دهقانی) که ابداً یک واقعیت خاص و یک معنای خاص را برای مخاطب القاء نمی‌کند.

شکل ۵. عکسی از یک زن (از عکاس اردبیلی؛ ترانه دهقانی)

منبع: www.artostanha.ir

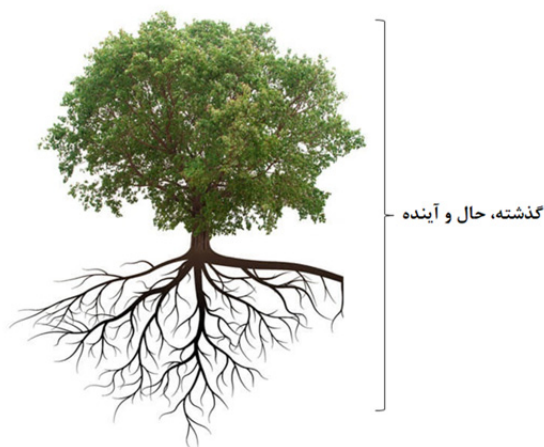
۳.۵ زیست ریتمیک به مثابه آینده در حال

آینده در زمان حال (بر)ساخته می‌شود. نمونه‌هایی از "حال" بودن زمان آینده نزد شهروندان اردبیلی بدین شرح و گفتار است که:

- به نظر من آینده ساختنی است و همه ما در ساخت آن شریکیم.
 - آینده آمدنی نیست ساختنی است این ما هستیم که آینده را هر طور چه بد و چه خوب می‌سازیم.
 - آینده رو باید بسازی که زیبایی آینده به بصیرت و تلاش و پشتکار برمی‌گرده.
- بایستی پیوندی همیشگی و کلی، تمامی اجزای زیستی انسان را در ایده‌ای با نظم بالاتر، عمیق‌تر و عمومی‌تر هدایت نماید. آنچه است فقط در حال قابل حدوث است. می‌توان

پدیدارشناسی "زمان-زیست" در جامعه شهری اردبیل (فرهاد برندک و دیگران) ۴۸۷

بخشی از گذشته را اساساً کنار گذاشت. آینده در این زیست-جهان، چیزی نیست جز آن که در حال رخ می‌دهد. حال است که گذشته و آینده را در خود جذب و حل می‌کند.

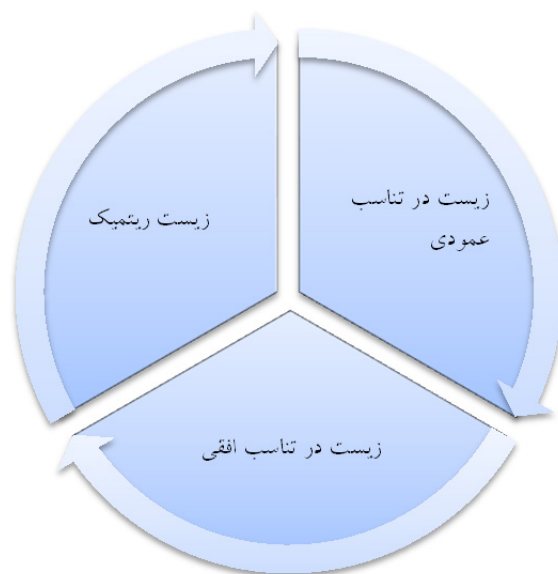
شکل ۶. آینده در زمان حال

من عاشق نزدیک شدن قطار با صدای دل‌نوازش بوده‌ام... صدای قطار همانی بود که لحظه‌ی نزدیک شدنش شنیده بودم. اما دم پیاده شدن صدای غریب‌تری به گوشم می‌رسید. انگار صدای پای انسان‌ها در بیرون، از صدای درونی قطار پیشی گرفته است؛ و آوازی از گنجشک را می‌شنوم بدون آنکه حضورش را درک کنم. حیف که شهر ما قطار ندارد.

تحت وجود فضای اجتماعی، زندگی روزمره یک حاصل‌جمع‌ی پیدا می‌کند. این حاصل‌جمع، از تکراری بودن و طولی بودن زیست متفاوت است و چیز "دیگری" است. حاصل‌جمع انسان‌ها و حاصل‌جمع نیروهای اجتماعی موثر در زیست روزمره تحت فضای اجتماعی سامان می‌یابند. در این وضعیت، اجتماع نه تنها از آینه برای مشاهده وضع خود که آن را در برابر دولت و اقتصاد دولتی قرار می‌دهد تا خود را مشاهده نمایند. معنای زیست روزمره جز انعکاس نور اجتماعی (به لحاظ حس بینایی) و وزن موسیقایی دلنشین (به لحاظ حس شنوایی) نخواهد بود.

۶. نتیجه‌گیری

آنچه اساسی است این است که هسته‌ی انسان‌گرایی امروزی در شهر در (باز)دیدن "زندگی روزمره" است. عظمت تولید فضای لوفور همواره در این بوده که به عنوان یک متن باز خوانندگان را دعوت می‌کند تا بازاندیشی خود را نسبت به جهان خود و پیرامون بسازند. ما در این زندگی روزمره را با تاکید و تطبیق زمان جامعه‌ی شهروندی اردبیل مورد بررسی قرار دادیم. زمینه و متن تحقیق از آنچه برای یافتن زیست‌جهان‌های متکثر جامعه‌ی شهروندی اردبیل مورد نظر بوده، مورد وحدت قرار گرفته‌اند. همچنان‌که زیست‌روزمره شهروندان متناسب با زمان درونی شده امکان تحقق و بروز زیست‌جهان‌هایی را می‌دهد که جامعه‌ی شهری امروزی را دچار تکثر در وحدت معنایی کرده است. پژوهش حاضر با فرض درونی‌انگاشتن معنای زمان و زیست شهروندان به تحلیل این زیست‌جهان‌ها پرداخته است. در این زیست‌جهان‌ها، جامعه‌ی شهری اردبیل به عنوان یک کل، دربردارنده‌ی طرح سه‌گانه‌ای از زمان-زیست می‌باشد.

شکل ۷. طرح تریالکتیکی زمان-زیست در شهر اردبیل

ویژگی‌های این زیست‌جهان‌های سه‌گانه را می‌توان بدین شرح جمع‌بندی نمود:

پدیدارشناسی "زمان-زیست" در جامعه شهری اردبیل (فرهاد برندک و دیگران) ۴۸۹

- زیست‌جهان یا زیست‌درجهان در تناسب عمودی: عرصه تسلط محیط است که می‌توان با جعل واژه از مفهوم "محیط‌زدگی" از وجود شکاف در اجتماع به معنای کلی، سخن به میان راند. گویا جهانی پیشینی وجود دارد که با تا شدن تقاطعی محیط پیرامونی بر روی اجزای اجتماعی، ماهیت محیط بر روی جزهای کوچک و افراد حمل می‌شود. در اینجا شهروند اردبیلی به عنوان اثره، منفعل یافت می‌شود.
- زیست‌جهان یا زیست‌درجهان در تناسب افقی: عرصه‌ای از بازنمایی مدرنیستی است. شهروندی اردبیلی ظهور می‌کند که می‌اندیشد و محیط را در ذهن خود مورد بازیابی و بازنمایی قرار می‌دهد. در برابر محیط و نظم چرخه‌ای، نظم خطی را همانند ساعت برای خود ترسیم می‌کند. واقعیت‌گرایی این شهروندان اردبیلی، ترجیحی را موجب می‌شود که در آن فضا از مکان، و انسان از اجتماع و شهر گسست یابد.
- زیست‌جهان یا زیست‌درجهان ریتمیک: فضایی است که قدرت (بازنمایی) را شبکه‌ای توزیع می‌کند. ریتم در فضا واقع می‌شود و فضا معنای حقیقی خود را می‌یابد. این شهروندان اردبیلی و همه زمان‌های گسست‌یافته (گذشته، حال و آینده) هم‌زمانه زیست می‌کنند. همه مکان‌ها در این جا حضور دارند و همه چیز در این جا جمع می‌شود: ذهنیت و عینیت، انتزاعی و انضمامی، واقعی و تخیلی، قابل شناخت و غیر قابل تصور، تکراری و افتراقی، ساختار و عاملیت، ذهن و جسم، خودآگاه و ناخودآگاه، زندگی روزمره و تاریخ پایان‌ناپذیر.

کتاب‌نامه

- فکوهی، ناصر (۱۳۹۰). *انسان‌شناسی شهری*، تهران: نشر نی.
- لاجوردی، هاله (۱۳۸۴). نظریه‌های زندگی روزمره، *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۲۶، صفحه ۱۲۳-۱۴۰.
- لوفور، هانری (۱۳۹۵) *تولید فضا*، ترجمه محمود عبدالله‌زاده، تهران: انتشارات مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- نوالی، محمود (۱۳۷۱). *ساحت‌های مختلف انسانی و روان‌کاوی اگزستانسیل*، *مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان*، شماره ۴، صفحه ۳۹-۶۱.

Crang, Mike (2005). Time: Space. In: Cloke, Paul & Johnston, Ron (Eds), *Spaces of Geographical Thought. Deconstructing Human Geography's Binaries*, London: Sage Publications.

Foucault, Michel (1984). *Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias*, Translated by Miskowiec, J. *Architecture /Mouvement/ Continuité*. 1-9 .

- Kinkaid, Eden (2020). Re-encountering Lefebvre: Toward a critical phenomenology of social space, *EPD: Society and Space*, 38(1): 167–186. <https://doi.org/10.1177/0263775819854765>
- Lefebvre, Henri (2014). *The Critique of Everyday Life: The One-Volume Edition*, London: Verso.
- Meyer, Kurt (2008). Rhythms, Streets, Cities. in: Goonewardena, Kanishka., Kipfer, Stefan., Milgrom, Richard & Schmid, Christian (Eds). *Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre*, New York: Routledge .
- Roe, E.J (2009). Human-Nonhuman, *International Encyclopedia of Human Geography*, 251-257. <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00702-1>
- Schmid, Christian (2008). Henri Lefebvre's theory of the production of space: towards a three-dimensional dialectic. in: Goonewardena, Kanishka., Kipfer, Stefan., Milgrom, Richard & Schmid, Christian (Eds). *Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre*, New York: Routledge .
- Sheringham, Michael (2006). *Everyday Life: Theories and Practices from Surrealism to the Present*, Oxford: Oxford University Press.
- Soja, Edward (1989). *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London: Verso .
- www.artostanha.ir
- www.kanoonnews.ir